

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет ветеринарної медицини**

**ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ**
для здобувачів вищої освіти ОС «Магістр»
освітньо-професійної програми «Ветеринарна медицина»
спеціальність 211 «Ветеринарна медицина»

КИЇВ – 2026

УДК 636.09:37.091.214:377.3(075.8)

Видання містить програму та методичні вказівки для виконання програми виробничої практики здобувачів вищої освіти 5-го і 6-го (термін навчання 5 років 10 місяців) та 4-го і 5-го (термін навчання 4 років 10 місяців) курсів ОС «Магістр» освітньо-професійної програми «Ветеринарна медицина» спеціальності 211 «Ветеринарна медицина» факультету ветеринарної медицини Національного університету біоресурсів і природокористування України

Навчально-методичні вказівки затверджені вченою радою факультету ветеринарної медицини НУБіП України (протокол № 10 від 13 травня 2026 р.).

Укладачі: Жук Ю.В., Мельник В.В., Лакатош В.М., Деркач С.С., Малюк М.О., Голопура С.І., Соломон В.В., Гаркуша С.Є.

Рецензенти: Ушкалов В.О., професор кафедри ветеринарної епідеміології, д.вет.н., академік УААН

Шаранда П.В., професор кафедри внутрішніх хвороб тварин д.вет.н.

ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

для здобувачів вищої освіти ОС «Магістр» освітньо-професійної програми «Ветеринарна медицина», спеціальність 211 «Ветеринарна медицина»

Відповідальний за випуск: Жук Юрій Васильович

Підписано до друку 11.06.2026 р. Зам. № .....

Формат 60x90 1/8. Папір офсетний. Друк - різнографія.

Наклад 130 прим. Ум. друк., арк. 1,8

Редакційно-видавничий центр НУБіП України
03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15
тел.: 527-80-49

© Жук Ю.В., Мельник В.В., Лакатош В.М.

ЗМІСТ

I. ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА 2026-2027 Н.Р. ГРАФІК ПРАКТИКИ	4
II. ОРГАНІЗАЦІЯ І КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКИ.....	5
III. ОБОВ'ЯЗКИ І ПРАВА СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА	5
IV. ФУНКЦІЇ КЕРІВНИКА ПРАКТИКИ ВІД ФВМ НУБІП УКРАЇНИ.....	6
V. ФУНКЦІЇ КЕРІВНИКА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	6
VI. ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН НАДАТИ В ДЕКАНАТ ТА НА КАФЕДРУ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ПРАКТИКИ.....	6
VII. ВИМОГИ ДО ВЕДЕННЯ ЩОДЕННИКА ПРАКТИКИ.....	7
VIII. ВИМОГИ ДО СКЛАДАННЯ ЗВІТУ ЗА ПРАКТИКУ	7
IX. ОЦІНЮВАННЯ МАТЕРІАЛІВ ТА ЗАХИСТ ПРАКТИКИ	8
X. ПРОГРАМА КАФЕДР 1-Ї ЧАСТИНИ ПРАКТИКИ (ДРІБНІ ДОМАШНІ ТА ЕКЗОТИЧНІ ТВАРИНИ; ВСЕ; ПАТОЛОГОАНАТОМІЧНИЙ РОЗТИН).....	10
10.1. КАФЕДРА «ВЕТЕРИНАРНОЇ ЕПІДЕМІОЛОГІЇ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТВАРИН»	10
10.1.1. Дисципліна «Епізоотологія та інфекційні хвороби»	11
10.1.2. Дисципліна «Паразитологія та інвазійні хвороби»	13
10.2. КАФЕДРА «ВЕТЕРИНАРНОЇ РЕПРОДУКТОЛОГІЇ».....	14
10.3. КАФЕДРА «ВНУТРІШНІХ ХВОРОБ ТВАРИН».....	15
10.4. КАФЕДРА ВЕТЕРИНАРНОЇ ХІРУРГІЇ ІМ. АКАД. І.О. ПОВАЖЕНКА	16
10.5. КАФЕДРА «БІОМОРФОЛОГІЇ ХРЕБЕТНИХ ІМ. АКАД. В.Г. КАСЬЯНЕНКА»	17
10.6. КАФЕДРА «ГІГІЄНИ ТВАРИН І ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ІМ. ПРОФ. А. К. СКОРОХОДЬКА»	19
XI. ПРОГРАМА КАФЕДР 2-Ї ЧАСТИНИ ПРАКТИКИ (СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ТВАРИНИ ТА ПТИЦЯ)	21
11.1. КАФЕДРА «ЕПІДЕМІОЛОГІЇ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТВАРИН».....	21
11.1.1. Дисципліна «Епізоотологія та інфекційні хвороби»	21
11.1.2. Дисципліна «Паразитологія та інвазійні хвороби»	24
11.2. КАФЕДРА «ВЕТЕРИНАРНОЇ РЕПРОДУКТОЛОГІЇ».....	25
11.3. КАФЕДРА «ВНУТРІШНІХ ХВОРОБ ТВАРИН».....	26
11.4. КАФЕДРА «ВЕТЕРИНАРНОЇ ХІРУРГІЇ ІМ АКАД. І.О.ПОВАЖЕНКА»	27

I. Виробнича практика 2026-2027 н.р. Графік практики

Виробнича практика (далі Практика) здобувачів вищої освіти на факультеті ветеринарної медицини (далі ФВМ) НУБіП України є невід’ємною складовою освітнього процесу підготовки лікаря ветеринарної медицини ОС «Магістр».

Мета практики – закріплення теоретичних знань і практичних навичок здобувачів вищої освіти випускного курсу ФВМ з проведення діагностичної, лікувально-профілактичної та організаційної роботи у виробничих умовах.

Виробнича практика складається з 2-х частин:

- 1-ша частина – практика з дрібними домашніми та екзотичними тваринами; ветеринарно-санітарна експертиза; патологоанатомічний розтин. Здобувачі вищої освіти проходять практику на базі клінік ветеринарної медицини дрібних домашніх тварин різної форми власності та лабораторіях ВСЕ.
- 2-га частина – практика з сільськогосподарськими тваринами та птицею проходить на базі сільськогосподарських підприємств різної форми власності.
- Графік практики у 2026-2027 н.р. представлено в табл.1-2.

Таблиця 1

Графік 1-ї частини практики у 2026-2027 н.р.

Плановий захід	Дата	К-к робочих днів
1. Термін практики: в т.ч. – в клініках собак і котів –лабораторіях ВСЕ	з 6.07.2026 до 28.08.2026 – 6.07.- 21.08.2026 – 23 - 28.08.2026	48
2. Консультації з керівником практики від ФВМ	20.07 та 24.08.2026 р. або/та за потреби	
3. Термін подання студентами оформлених матеріалів на кафедрі	до 31.08.2026 р.	-
4. Термін перевірки матеріалів практики на кафедрах ФВМ	1-5.09.2026	5
5. Дата захисту матеріалів практики	7-12.09.2026	4

Таблиця 2

Графік 2-ї частини практики у 2026-2027 н.р.

Плановий захід	Дата	К-к робочих днів
1. Термін практики	з 28.12.2026 до 5.02.2027	36
2. Консультації з керівником практики від ФВМ	11.01 та 25.01. 2027 р. або/та за потреби	
3. Термін подання оформлених матеріалів на кафедрі	до 10.02.2027 р.	-
4. Термін перевірки матеріалів практики на кафедрах	10-16.02.2027 р.	5
5. Дата захисту матеріалів практики	з 18.02. до 23.02.2027 р.	4

II. Організація і керівництво практики

1. Здобувачі направляються на практику наказом проректора з науково-педагогічної роботи та цифрової трансформації на підставі угоди між НУБіП України та сільськогосподарським підприємством, організацією, клінікою ветеринарної медицини та ін.
2. Згідно наказу проректора кожному здобувачу-практиканту встановлюється база практики та затверджується керівник практики від ФВМ.
3. Для керівництва практикою безпосередньо на робочих місцях призначаються провідні спеціалісти або найбільш кваліфіковані лікарі ветеринарної медицини підприємств.
4. До початку практики (за 2-3 тижні) всі здобувачі забезпечуються методичними матеріалами: методичними вказівками та щоденниками 1-ї і 2-ї частин практики.
5. Кафедри ФВМ повинні детально пояснити здобувачам програму практики та свої вимоги до її виконання.
6. За тиждень до початку практики деканат ФВМ, за участі клінічних кафедр, проводить загальні збори здобувачів-практикантів на яких узгоджують порядок проходження практики, оформлення документації тощо.

III. Обов'язки і права здобувача-практиканта

1. Дотримуватись графіку практики (див. табл.1 та 2.).
2. Своєчасно отримати направлення, методичні вказівки та щоденники для 1 -ї та 2-ї частин практики.
3. Прибути та від'їхати з бази практики у терміни зазначені наказом проректора НУБіП України.
4. Пройти інструктаж з техніки безпеки на місці проходження практики.
5. Під час проходження практики бути асистентом лікаря ветеринарної медицини і тільки за його безпосереднього контролю проводити діагностику і лікування тварин.
6. Дотримуватись правил внутрішнього розпорядку, що діють на підприємстві чи клініці ветеринарної медицини.
7. Систематично та сумлінно вести щоденник практики.
8. Не допускати фальсифікації матеріалів практики.
9. Виконати у повному обсязі програму практики.
10. Один-два рази на місяць згідно графіку (див табл.1 та 2) інформувати керівника практики від ФВМ про стан виконання програми.
11. Повідомляти керівника практики від ФВМ про порушення умов проходження його практики, необ'єктивне чи упереджене оцінювання його діяльності тощо.

IV. Функції керівника практики від ФВМ НУБіП України

1. Керівником практики від ФВМ НУБіП України – є науково-педагогічний працівник однієї з клінічних кафедр, який затверджується наказом проректора з науково-педагогічної роботи та цифрової трансформації.
2. За наявності відрядження, особисто вивчає умови її проведення, встановлює контакт із керівником практики на підприємстві, регулярно відвідує здобувачів на робочих місцях, перевіряє ведення щоденника та виконання програми практики, надає консультативну допомогу.
3. Надає консультації здобувачам на ФВМ (або дистанційно) згідно графіку (див. табл.1 та 2).
4. Проводить заключну перевірку і оцінку матеріалів практики та допускає (чи не допускає) здобувача до захисту матеріалів у комісії.

V. Функції керівника виробничої практики на підприємстві

Керівник виробничої практики на підприємстві (лікар ветеринарної медицини с.-г. підприємства/клініки):

1. Визначає робоче місце здобувача та умови проходження ним практики.
2. Забезпечує проведення інструктажу з дотримання правил техніки безпеки та протипожежної безпеки.
3. Надає консультативну та практичну допомогу при виконанні здобувачем програми практики, у зборі та аналізі матеріалів і оформленні звіту про виконання програми практики.
4. Завіряє підписом кожний клінічний випадок описаний студентом у щоденнику.
5. Після закінчення практики пише короткий відгук з оцінкою роботи студента.

VI. Перелік документів, які здобувач повинен надати в деканат та на кафедру після завершення практики

1. В деканат студент подає направлення на практику, підписане та завірене печаткою установи, де здобувач проходив практику.
2. На кафедру, яка здійснює керівництво практикою, здобувач подає:
  - щоденник, який відповідає вимогам п. VII.
  - звіт який відповідає вимогам п. VIII.

Документи з практики здобувач зобов'язаний подати в деканат та на кафедру наступного робочого дня після завершення терміну практики.

VII. Вимоги до ведення щоденника практики

1. Щоденник є основним документом з практики.
2. Щоденник повинен відповідати програмі практики.
3. Протокол розтину тварини (С.98 щоденника 1-ї частини практики) та розділ з ВСЕ (С.102 щоденника 1-ї частини практики) оцінюється відповідними кафедрами до здачі щоденника на перевірку керівнику практики.
4. Під час здачі на кафедру на титульній сторінці щоденника ставиться дата подання матеріалів з підписом відповідальної особи, що прийняла матеріали (лаборанта), а факт здачі щоденника реєструється в спеціальному журналі кафедри і підписується студентом.
5. За час практики здобувач повинен вести записи кожного дня та описати клінічні випадки всіх дисциплін, які включені в програму практики.
6. Кожен клінічний випадок діагностики та лікування (ведення) тварини описується один раз (один порядковий номер) з дотриманням вимог ЕАЕВЕ: якісно зібрані анамнез, результати клінічного дослідження, представлені лабораторні та інструментальні дослідження (роздруківка або копія) з їх інтерпретацією, виписані рецепти на курс лікування, описані інші процедури (операції тощо) та вказано результат лікування.
7. У разі проведення оперативного лікування тварини – описання операції та зроблені фото необхідно розміщувати у додатках.
8. На всі препарати використані для лікування тварин обов'язково виписуються рецепти (згідно закону України № 1206-IX та наказу Мінагрополітики № 752 з 1.03.2026 р.).
9. Кожен клінічний випадок повинен бути підписаний керівником практики на виробництві, а у випадку ведення пацієнтів у інших клініках (фермах) – головним лікарем даної установи.
10. Не допускається фальсифікація матеріалів практики, в т. ч використання штучного інтелекту для створення контенту представлених у щоденнику випадків.

VIII. Вимоги до складання звіту за практику

Звіт про виробничу практику повинен складатися із 4-х пунктів:

1. Характеристика бази практики (підприємство, господарство, дільниця, клініка) – включає детальне описання структури, стану, організації роботи і виробничі показники, види тварин, їх продуктивність (для с.-г. тварини), оснащення клініки ветеринарної медицини, штат лікарів тощо.

2. Аналіз виконаної роботи – складається у формі таблиці на основі матеріалів щоденника практики. Таблиця відображає кількісний підсумок роботи за видами тварин та відсоток описаних клінічних випадків.
3. Базові професійні навички роботи з тваринами. Під час проходження практики здобувачі намагаються отримати практичні навички перелік яких наведено у щоденнику на С. 114. У звіті, після завершення практики, студент практикант проводить самоаналіз виконаної роботи і відмічає навички з якими він ознайомився на практиці при виконанні різних видів ветеринарної діяльності та вказує сторінки де це відображено.
4. Заключення – здобувач відмічає позитивні сторони та недоліки в організації виробничої практики і подає чіткі та конкретні пропозиції щодо усунення недоліків в організації та керівництві практикою. Звіт підписується виконавцем.

ІХ. Оцінювання матеріалів та захист практики

Захист матеріалів практики (щоденника та звіту) здійснюється перед комісією, склад якої формується деканатом ФВМ відповідно до «Положення про практичну підготовку студентів НУБіП України» (затверджено Вченою радою НУБіП України від 27.10.2021 р., протокол №3).

Оцінювання захисту практики проводиться за 100-бальною шкалою та національною оцінкою («Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно») згідно «Положення про екзамени та заліки НУБіП України» (затверджено Вченою радою НУБіП України від 15.08.2024 р., протокол №1).

Оцінка за виробничу практику (ВП) – це середній бал оцінок за щоденник і від кожного члена комісії виставлених студенту на захисті практики. Оцінка розраховується за формулою:

$$\text{Оцінка ВП} = (B_1 + B_2 + B_3 + \dots + B_n) / N$$

де:

- B₁ - бали за щоденник від керівника практики;
- B₂...B_n – бали отримані студентом від кожного члена комісії на захисті;
- N – загальна кількість оцінювань (оцінок).

Шкала оцінювання матеріалів практики:

- ✓ **Відмінно (90-100 балів)** – кількість видів ветеринарної діяльності в щоденнику для першої частини практики складає - ≥ 53 та другої - ≥ 57 , описана робота із всіма видами тварин згідно програми, клінічні випадки описані згідно вимог ЕАЕВЕ (див. VII, п.5), оформлені акуратно, діагнози написані правильно, результати лабораторних досліджень – з інтерпретацією, а копії результатів – розміщені в додатках, протоколи лікування містять рецепти.

- ✓ **Добре (74-89 балів)** – кількість видів ветеринарної діяльності в щоденнику для першої частини практики складає - ≥ 51 та другої - ≥ 54 , описана робота із видами тварин згідно програми за виключенням одного, клінічні випадки описані згідно вимог ЕАЕВЕ (див. VII, п.5), $< 30\%$ з них містять окремі незначні зауваження.
- ✓ **Задовільно (60-73 бали)** – кількість видів ветеринарної діяльності в щоденнику для першої частини практики складає - ≥ 48 та другої - ≥ 51 , описана робота з кількома видами тварин, при описанні клінічних випадків вимоги ЕАЕВЕ дотримані частково, у близько 50% клінічних випадків виявлені помилки і неточності в описаннях і рецептах, поверхнєве описання інших процедур (операцій), відсутні додатки.
- ✓ **Незадовільно (<60 балів).** Підставами для такої оцінки є:

1. Виявлення фіктивних клінічних випадків або використання штучного інтелекту для створення контенту клінічних випадків.
2. Відсутній (чи не завірений) відгук керівника з місця проходження практики.
3. Не підписані керівником практики клінічні випадки діагностики, лікування та профілактики хвороб тварин.
4. Невиконання програми практики: недостатня кількість клінічних випадків чи відсутність проходження практики з окремих дисциплін.
5. Недотримання вимог ЕАЕВЕ при описанні у понад 50% клінічних випадків.

Здобувачам надається можливість повторного захисту матеріалів практики за таких умов:

- a) не завершився термін роботи комісії для захисту виробничої практики визначений розпорядженням декана ФВМ;
- b) з поважних причин матеріали практики не були здані на перевірку керівнику практики від ФВМ у встановлені терміни;
- c) якщо матеріали практики здані на перевірку у встановлені терміни, але були повернуті керівником практики від ФВМ для доопрацювання;
- d) незадовільна оцінка на захисті (окрім випадків фальсифікації матеріалів).

Студенти, які не захистили практику підлягають відрахуванню з числа здобувачів вищої освіти, як такі хто не виконав графіку освітнього процесу зі спеціальності 211 «Ветеринарна медицина».

Х. Програма кафедр 1-ї частини практики (дрібні домашні та екзотичні тварини; ВСЕ; патологоанатомічний розтин)

Програма 1-ї частини практики сформована 6-ма кафедрами ФВМ. Для отримання необхідних практичних навичок здобувачу за період практики необхідно виконати 48 (min) – 55+ (max) видів ветеринарної діяльності з дрібними домашніми та екзотичними тваринами, з ветеринарно-санітарної експертизи та провести патологічний розтин тварини. Рекомендації кафедр щодо кількості випадків необхідних для виконання програми представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Рекомендації кафедр щодо роботи з тваринами та іншої діяльності здобувача упродовж 1-ї частини практики

Кафедри	Види діяльності студента						Всього
	Вид тварин та кількість клінічних випадків для описання у щоденнику				ВСЕ, к-к	Документи	
	Собаки	Коти	Екзотичні ссавці*	Екзотичні птахи, рептилії*			
1.Вет. епідеміології та охорони здоров'я тварин: - епізоотологія - паразитологія	3 3	2 2	0-1 -	- 0-1	- -	4 -	9-10 5-6
2.Вет. репродуктологія	4	3	0-1	0-1	-	-	7-9
3.Внутрішні хвороби тварин	5	4	0-1	0-1	-	-	9-11
4.Вет. хірургія ім. акад. І.О. Поваженка	5	4	0-1	0-1	-	-	9-11
5. Біоморфології хребетних ім. акад. В.Г. Касьяненко (тільки протокол розтину)	-	-	-	-	-	1	1
6. Гігієни тварин і харчових продуктів ім. проф. А. К. Скороходька	-	-	-	-	8	-	8
ВСЬОГО	20	15	0-4	0-4	8	5	48-56

* - бажаний вид діяльності;

10.1. Кафедра «Ветеринарної епідеміології та охорони здоров'я тварин»

На практиці здобувачі вищої освіти виконують програму з 2-х дисциплін:

- епізоотології та інфекційних хвороб;
- паразитології та інвазійних хвороб.

10.1.1. Дисципліна «Епізоотологія та інфекційні хвороби»

Мета практики: закріпити одержані теоретичні знання і практичні навички епізоотологічного аналізу, діагностики, лікування інфекційних та паразитарних хвороб у дрібних домашніх і екзотичних тварин. Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл.3, програма практики – в табл.4, перелік практичних навичок роботи, якими повинен оволодіти за час практики – в табл.5.

Таблиця 4

Програма практики

№ з/п	Зміст
1.	Вивчити епізоотичну ситуацію району в якому знаходиться база практики. Вказати інфекційні хвороби, які реєструються в межах населеного пункту. Оцінити сезонність цих захворювань.
2.	Вказати перелік звітної документації, що ведеться у клініках ветеринарної медицини дрібних домашніх тварин. Вказати, які електронні додатки застосовують у клініці для реєстрації/обліку тварин.
3.	Провести аналіз вакцин, що застосовують для специфічної профілактики. Порівняти (за можливості) вакцини різних виробників. Проаналізувати схеми вакцинації різних вікових груп собак і котів, уміти обґрунтувати їх ефективність. Вимоги та умови до зберігання біопрепаратів в умовах клініки.
4.	Опанувати методику клінічного огляду тварин перед проведенням щеплення та способи введення вакцин. Узяти участь у проведенні профілактичних щеплень. Оцінити можливі ризики від щеплення та уміти на них реагувати.
5.	Участь у проведенні лікування інфекційних хвороб собак і котів. Обґрунтувати схеми лікування, тривалість, оцінка ефективності лікувальних засобів. Специфічна терапія (якщо застосовувалася).

Таблиця 5

Перелік практичних навичок роботи з дрібними домашніми та екзотичними тваринами якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички
1. Збір анамнезу (включаючи вакцинальний статус та умови утримання). Проведення повного клінічного огляду тварини з підозрою на інфекцію. Ведення електронних або паперових карток пацієнтів та історій хвороби.
2. Відбір та підготовка проб (кров, мазки, змиви, фекалії) для лабораторної діагностики інфекційних хвороб. Уміти правильно відбирати, та знати який матеріал і звідки, залежно від перебігу та локалізації збудника, потрібно відібрати, щоб уникати хибно позитивних та хибно негативних результатів.

<p>3. Виконання та інтерпретація результатів серологічних досліджень (РА, РЗК, РНГА, ІФА). Підготовка проб для ПЛР-досліджень (дотримання стерильності та температурного режиму) при вірусних та бактеріальних інфекціях собак і котів. Використання експрес-тестів для діагностики інфекційних захворювань. Інтерпретація результатів.</p>
<p>4. Складання індивідуального графіка вакцинації (первинна вакцинація, ревакцинація) залежно від віку та способу життя тварини. Техніка введення вакцин. Оформлення ветеринарного паспорта: заповнення даних, вклеювання етикеток, завірення печатками. Проведення та документальний супровід антирабічної вакцинації.</p>
<p>5. Проведення диференціальної діагностики (наприклад, диференціація парвовірусного ентериту від аліментарного гастроентериту).</p>
<p>6. Розробка стратегій лікування тварин. Розрахунок дозування та введення етіотропних препаратів. Організація інфузійної терапії для корекції станів, викликаних інфекцією.</p>
<p>7. Робота в інфекційному стаціонарі: дотримання протоколів ізоляції. Дії при підозрі на небезпечні інфекційні захворювання (сказ, лептоспіроз тощо), ізоляція тварини, сповіщення державних служб. Оформлення офіційної документації (ветеринарні довідки, повідомлення про виявлення зоонозів).</p>
<p>8. Оцінка зоонозного потенціалу виявлених збудників та інформування власника тварини і відповідних державних органів відповідно до чинного законодавства</p>

Джерела літератури:

1. Галатюк О. Є., Радзиховений М. А. Організація профілактичних та оздоровчих заходів при інфекційних хворобах тварин : Методичний посібник. Житомир : Рута, 2013. 456 с.
2. Галатюк О. Є., Передера О. О., Лаврінченко І. В., Жерносик І. А. Інфекційні хвороби собак : навч. посіб. для вузів II–IV рівнів акредитації. Житомир : ПП «Рута», 2018. 276 с.
3. Каришева А.В. Спеціальна епізоотологія : підручник. К. : Вища освіта, 2002. 703с.
4. Організація та економіка ветеринарної справи : підручник / В.В. Недосеков та ін. – К. : Компрінт, 2019. 395 с.
5. Практикум із загальної епізоотології : навчальний посібник / Недосеков В.В. та ін. К., 2011. 189 с.

10.1.2. Дисципліна «Паразитологія та інвазійні хвороби»

Мета практики: закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок у проведенні діагностичних, лікувальних та профілактично-оздоровчих заходів за паразитарних хвороб собак і котів. Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл.3, програма практики – в табл. 6, перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики – в табл. 7.

Таблиця 6

Програма практики

Зміст
1. Постановка діагнозу на гельмінтози, акарози та прозоози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за гельмінтозів, акарозів та протозоозів у собак і котів за віком (собаки, цуценята, коти, кошенята)
2. Постановка діагнозу на акарози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за акарозів у кролів за віком.
3. Постановка діагнозу на гельмінтози, акарози і протозоози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за гельмінтозів, акарозів і протозоозів в екзотичних тварин.

Таблиця 7

Перелік практичних навичок роботи з дрібними домашніми та екзотичними тваринами якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички
1. Відбір і підготовка біологічного (патологічного) матеріалу для паразитологічних досліджень.
2. Гельмінтологічні, гельмінтоовоскопічні та гельмінтоларвоскопічні методи життєвої діагностики паразитозів.
3. Методи посмертної діагностики паразитозів.
4. Морфологічна диференціація статевозрілих (імагінальних) форм, личинок і яєць паразитів.
5. Ведення пацієнтів із хворобами інвазійної етіології.
6. Призначення лікування тварин різних видів за паразитозів з урахуванням класу виявлених паразитів.
7. Оцінка ефективності протипаразитарних заходів. Аналіз та інтерпретація результатів.
8. Застосування заходів контролю і профілактики за паразитозів у м'ясоїдних тварин.

Джерела літератури:

1. Паразитологія та інвазійні хвороби тварин : підручник / Галат В.Ф., Березовський А.В., Сорока Н.М., Прус М.П. К., Урожай, 2003. 462 с.
2. Глобальна паразитологія : підручник. Галат В.Ф. та ін. К.: ДІА, 2014. 568 с.

10.2. Кафедра «Ветеринарної репродуктології»

Мета практики: закріпити теоретичні знання і практичні навички з діагностики, лікування і профілактики акушерської, гінекологічної та андрологічної патології, захворювання новонароджених і патології молочної залози у дрібних домашніх і екзотичних тварин.

Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл. 3, програма практики – в табл. 8, перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики – в табл. 9.

Таблиця 8

Програма практики

Зміст
1. Контроль еструсу та парування собак. Діагностика та ведення сук з порушеннями еструсу.
2. Діагностика вагітності. Діагностика та ведення сук і кішок з патологією вагітності
3. Роди (ведення родів). Діагностика та ведення пацієнтів з дистоцією, затриманням посліду.
4. Оцінка стану і реанімація новонароджених. Діагностика та ведення новонароджених з патологією.
5. Діагностика та ведення сук за агалакції і маститу.
6. Діагностика та ведення сук і кішок з онкопатологією молочної залози та органів статеві системи.
7. Гінекологічна патологія: діагностика та ведення пацієнтів за вагініту, метриту (піометри), патології яєчників та ін.
8. Діагностика і та ведення неплодних сук і кішок через інфекції та вроджені патології.
9. Фармакологічний контроль розмноження собак і котів.
10. Розмноження екзотичних ссавців, птахів чи плазунів.

Таблиця 9

Перелік практичних навичок роботи з дрібними домашніми та екзотичними тваринами якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички
1. Провести УЗД статевих органів собак і котів та інтерпретацію сонограм.
2. Застосувати фармакологічний контроль репродуктивної функції собак і котів.
3. Зробити мазки з геніталій сук та надати інтерпретацію результатів.
4. Визначити готовність сук до в'язки.
5. Акушерське дослідження роділь/породіль.
6. Дослідження новонароджених.
7. Гінекологічне дослідження сук і кішок.

8. Провести діагностику онкопатології молочної залози та знати протокол лікування сук/кішок.
9. Провести діагностику та диференційну діагностику піометри у сук і кішок та описати протокол лікування сук/кішок.

Джерела літератури:

1. Лакатош В. М. Акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення собак і котів. К., 2020. 301 с.

10.3. Кафедра «Внутрішніх хвороб тварин»

Мета практики: закріплення теоретичних знань, набуття і вдосконалення практичних навичок диспансерного обстеження тварин, організації та проведення лікувальних і превентивних (профілактичних) заходів, щодо запобігання внутрішнім хворобам дрібних домашніх і екзотичних тварин.

Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл. 3, програма практики – в таблиці 10, перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики – в таблиці 11.

Таблиця 10

Програма практики

Зміст
1. Діагностика та ведення пацієнта за внутрішніх хвороб дихальної системи.
2. Діагностика та ведення пацієнта за хвороб серцево-судинної системи.
3. Діагностика та ведення пацієнта за хвороб ендокринних органів.
4. Діагностика та ведення пацієнта за хвороб нирок і сечових шляхів.
5. Діагностика та ведення пацієнта за хвороб нервової системи.
6. Діагностика та ведення пацієнта за внутрішніх хвороб системи травлення і печінки.
7. Діагностика та ведення пацієнта за хвороб системи крові.
8. Діагностика та ведення пацієнта за хвороб імунної системи.
9. Діагностика та ведення пацієнта за порушень обміну речовин.

Таблиця 11

Перелік практичних навичок роботи з дрібними домашніми та екзотичними тваринами якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички
1. Постановка в/в катетера.
2. Постановка уретрального катетера.
3. Морфологічний та біохімічний аналіз крові з інтерпретацією показників.
4. Підготовка мазка крові, дослідження та інтерпретація отриманих результатів.

5. Аналіз сечі (фізичні, хімічні показники та мікроскопічні дослідження осадів сечі) та його аналіз.
6. ЕКГ та інтерпретація отриманих результатів.
7. УЗД сечовивідної системи з інтерпретацією отриманих результатів, постановкою діагнозу та рекомендаціями щодо лікування.
8. УЗД органів травної порожнини з інтерпретацією отриманих результатів, постановкою діагнозу та рекомендаціями щодо лікування
9. Рентгендіагностика грудної порожнини з інтерпретацією отриманих результатів.
10. Введення езофаго-гастрального зонда.

Джерела літератури:

1. Клінічна діагностика хвороб тварин / В.І. Левченко та ін. Біла Церква. 2017. 544 с.
2. Внутрішні хвороби тварин / В.І. Левченко та ін. Біла Церква. 2012. Ч I. 528 с.
3. Внутрішні хвороби тварин / В.І. Левченко та ін. Біла Церква. 2015. Ч II. 610 с.

10.4. Кафедра ветеринарної хірургії ім. акад. І.О. Поваженка

Мета практики: закріплення теоретичних знань, набутих навичок в організації і проведенні хірургічних операцій та профілактиці хірургічної патології у дрібних домашніх і екзотичних тварин.

Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл. 3, програма практики – в табл.12, перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики – в табл. 13.

Таблиця 12

Програма практики

Зміст
1. Оперативне лікування суки за неопластичних змін яєчників.
2. Блефаропластика у дрібних тварин.
3. Оперативне лікування у собак за новоутворення стінки сечового міхура
4. Оперативне лікування у собак за інвагінації кишківника.
5. Санація ротової порожнини, видалення зубів.
6. Оперативне лікування кішок за новоутворень яєчників, матки.
7. Остеосинтез трубчастих кісток у дрібних тварин.
8. Оперативне лікування котів за уролітіазу.
9. Оперативне лікування котів за непрохідності та/або сторонніх предметів у шлунково-кишковому тракті.
10. Лікування ран різної етіології у дрібних тварин.
11. Малоклюзія у зайцеподібних і гризунів.

Перелік практичних навичок роботи з дрібними домашніми та екзотичними тваринами якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички
1. Фіксація тварин при хірургічному огляді. Інєкції, пункції, катетеризації.
2. Види і методи загальної та місцевої анестезії.
3. Діагностика та лікування тварин з хірургічною патологією органів зору.
4. Діагностика і хірургічна допомога тваринам з відкритими та закритими травмами.
5. Зупинка кровотеч та профілактика геморагічного шоку
іагностика та хірургічна допомога при стоматологічній патології тварин компаньонів.
іагностика хірургічної патології органів травлення та методи хірургічної допомоги.
8. Діагностика та лікування тварин із хірургічною патологією апарату руху.
9. Діагностика новоутворень та методи хірургічного лікування.
10. Кастрація.

Джерела літератури:

1. Оперативна хірургія з основами топографічної анатомії, анестезіологія : підручник (Ч.2) / Сухонос В.П. та ін. К.: НУБіП України, 2022. 365 с.
2. Оперативна хірургія тварин з основами топографічної анатомії і анестезіології : підручник / Магда І.І. та ін. Біла Церква, 2006. 544 с.
3. Спеціальна ветеринарна хірургія / за ред. проф. Панька І.С. БДАУ, 2003. 415 с.
4. Manual of Exotic Pet Practice 1st Edition by Mark Mitchell, Thomas N. Tully. 2009, 552.

10.5. Кафедра «Біоморфології хребетних ім. акад. В.Г. Касьяненка»

Мета практики: закріплення теоретичних знань і набуття досвіду аналізу патолого-анатомічних змін в органах і тканинах трупів тварин з метою визначення патолого-анатомічного діагнозу і висновку про причини загибелі, вдосконалення рекомендацій з профілактики та лікування хвороб тварин.

За час практики студент повинен написати 1 протоколи розтину тварини. Програма практики та перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики представлені в – таблицях 14 та 15.

Програма практики

№ з/п	Зміст
1.	Вивчити значення патолого-анатомічної діагностики в боротьбі з втратами в тваринництві та шляхи покращення постановки секційної роботи в господарстві (районі).
2.	Ознайомитися з місцями проведення розтину трупів загиблих тварин, методами прибирання та знезараження трупів тварин, забезпеченням патолого-анатомічної роботи інструментами та спецодягом, засобами збирання патологічного матеріалу з метою пересилання для лабораторних досліджень і зберігання як речових доказів.
3.	Засвоїти методику складання протоколів розтину. Визначити відсоток підтвердження клінічного діагнозу патолого-анатомічним і ступеня співпадання діагнозу основного захворювання, його ускладнення і супутніх патологічних процесів.
4.	Провести аналіз причин виникнення захворювань і загибелі молодняка тварин (поросята, телята, ягнята, курчата, каченята тощо).

Таблиця 15

Перелік практичних навичок роботи з тваринами якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички
1. Здатність дотримуватись правил охорони праці, асептики та антисептики під час фахової діяльності.
2. Здатність використовувати інструментарій, спеціальні пристрої, лабораторне обладнання та інші технічні засоби для проведення необхідних маніпуляцій під час проведення патологоанатомічного дослідження.
3. Здатність виконання повного патологоанатомічного розтину трупів дрібних тварин.
4. Розпізнавання макроскопічних патологічних змін в органах і тканинах
5. Диференціація прижиттєвих і посмертних змін.
6. Опис патологічних змін з використанням правильної морфологічної термінології.
7. Відбір патологічного матеріалу для лабораторних досліджень.
8. Написання супровідної документації для направлення відібраного матеріалу в лабораторію.
9. Формулювання патологоанатомічного діагнозу та висновку.
10. Оформлення протоколу розтину.

Джерела літератури:

1. Борисевич Б. В. Патологічна анатомія тварин : підручник. Ч. 1. Київ : Аграр Медіа Груп, 2020. 418 с.
2. Борисевич Б. В. Патологічна анатомія тварин : підручник. Ч. 2. Київ : Аграр Медіа Груп, 2020. 449 с.
3. Судово-ветеринарна танатологія : навч. Посіб. / Я. К. Сердюков, С. Є. Гаркуша та ін. Київ : ЦП «Компринт», 2017. 104 с.
4. Патологічна анатомія тварин : підручник / за заг. Ред. М. К. Потоцького, П. П. Урбановича. Київ : Ветінформ, 2008. 900 с.

10.6. Кафедра «Гігієни тварин і харчових продуктів ім. проф. А. К. Скороходька»

Мета практики: закріплення теоретичних знань і набуття досвіду з санітарно-гігієнічних досліджень і ветеринарно-санітарного благополуччя харчових продуктів та технічної сировини тваринного походження під час їх виробництва (приватний сектор, колективні господарства та ін.), на всіх етапах технології переробки (м'ясо-, молокопереробні підприємства, птахокомбінати, рибокомбінати та ін.), а також під час транспортування, зберігання та в місцях реалізації, дотримуючись виконання діючих ветеринарно-санітарних правил.

Здобувач вищої освіти бере участь у дослідженні даних продуктів під керівництвом лікаря ветеринарної медицини лабораторії. В щоденнику описати методику та вказати результати проведених досліджень (всього 8 досліджень) (табл.16) Перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики представлені в табл. 17.

Таблиця 16

Вид тварин, які необхідно описати	Перелік розділів, в яких студент повинен брати участь на виробничій практиці
ВРХ (2 дослідження)	Визначення ступеня свіжості м'яса. Дослідження продуктів забою на цистицеркоз.
Кінь (1 дослідження)	Організація та методика післязабійного огляду туш коней (дослідження на сап)
Свиня (2 дослідження)	Дослідження м'яса, отриманого від хворих і загиблих тварин. Інспектування продуктів забою на трихінельоз.
ДРХ (1 дослідження)	Післязабійний огляд продуктів забою дрібної рогатої худоби. Визначення видової належності м'яса. Радіометрія.
Свійська птиця (2 дослідження)	Визначення свіжості м'яса. Визначення вгодованості птиці.

Перелік практичних навичок ВСЕ якими студент повинен оволодіти за час практики

Практичні навички
1. Передзабійний огляд тварин, що використовують у харчових цілях, з урахуванням аспектів благополуччя.
2. Післязабійний огляд туш і органів із визначенням їх придатності до споживання.
3. Виявлення ознак інфекційних і паразитарних захворювань, небезпечних для людини.
4. Відбір зразків тканин після забою, їх належне маркування, зберігання і транспортування для проведення досліджень.
5. Контроль харчових продуктів і кормів для визначення умов, що впливають на якість і безпеку продуктів тваринного походження.
6. Органолептична оцінка продуктів тваринного походження (м'яса, молока, яєць).
7. Виявлення факторів ризику контамінації продукції (мікробіологічної, хімічної, фізичної).
8. Оцінка санітарно-гігієнічного стану виробничих приміщень, обладнання та інвентарю.
9. Контроль дотримання правил особистої гігієни персоналом.
10. Перевірка ефективності миття та дезінфекції на потужностях.
11. Оцінка ризиків для здоров'я населення, пов'язаних із продуктами тваринного походження.
12. Участь у впровадженні процедур, заснованих на принципах НАССР.
13. Ведення документації за результатами огляду, інспекції та відбору зразків.

Джерела літератури:

1. Якубчак О.М., Хоменко В.І., Мельничук С.Д. та ін. Ветеринарно санітарна експертиза з основами технології і стандартизації продуктів тваринництва: [підручник] / О.М. Якубчак, Хоменко В.І., Мельничук С.Д. – К., 2005. – 799с.
2. Практикум з ветеринарно-санітарної експертизи з основами технології та стандартизації м'яса і м'ясних продуктів / О.М. Якубчак, М.В. Козак, В.В. Власенко, Л. В. Олійник, В.О. Загребельний, Т.В. Таран, Л.В. Адаменко, М.А. Галабурда, Р.І. Білик. За заг.ред. О.М. Якубчак – Київ, «Компанія «Біопром»», 2012. – 168 с.
3. ДСТУ 3136:2017 Птиця сільськогосподарська для забою. Технічні умови https://bzkorm.com/wp-content/uploads/2021/09/dstu_313695_ptitsia_silskogospodarska_dlia_zaboju_tekhnichni.pdf

ХІ. Програма кафедр 2-ї частини практики (сільськогосподарські тварини та птиця)

Програма 2-ї частини практики сформована 4-ма кафедрами ФВМ. Для отримання необхідних практичних навичок здобувачу за період практики необхідно виконати 38 (min) - 55 (max) видів ветеринарної діяльності з сільськогосподарськими тваринами та птицею. Рекомендації кафедр щодо кількості випадків необхідних для виконання програми представлені в табл. 18.

Таблиця 18

Рекомендації кафедр щодо роботи з тваринами та іншої діяльності здобувача упродовж 2-ї частини практики

Кафедри	Види діяльності студента					Документи	Всього
	Вид тварин та кількість клінічних випадків для описання у щоденнику						
	ВРХ	ДРХ	Свині	Коні	Птиця*		
1.Вет. епідеміології та охорони здоров'я тварин:							
- епізоотологія	3	1	1	0-1	0-1	13	18-20
- паразитологія	3	1	1	0-1	0-1		5-7
2.Вет. репродуктологія	7	2	1	0-1	0-1	-	10-12
3.Внутрішні хвороби тварин	7	2	1	0-1	0-1	-	10-12
4.Вет. хірургія ім. акад. І.О. Поваженка	5	1	1	1	-	-	8
ВСЬОГО	25	7	5	1-5	0-5	13	51-59

* - бажаний вид діяльності;

11.1. Кафедра «Епідеміології та охорони здоров'я тварин»

На практиці здобувачі вищої освіти виконують програму з 2-х дисциплін:

- епізоотології та інфекційних хвороб;
- паразитології та інвазійних хвороб.

11.1.1. Дисципліна «Епізоотологія та інфекційні хвороби»

Мета практики: закріпити одержані теоретичні знання і засвоєння практичних навичок епізоотологічного аналізу, діагностики, лікування інфекційних хвороб тварин, проведення протиепізоотичних заходів. Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл. 18, програма практики – в табл. 19, перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики – в табл.20.

Програма практики

№ з/п	Зміст
1.	Вивчити епізоотичну ситуацію регіону в якому знаходиться база практики та на основі цього скласти карту епізоотичного стану регіону.
2.	Провести повне епізоотологічне обстеження господарства та скласти акт епізоотологічного обстеження господарства.
3.	Ознайомитись з планом ветеринарно-профілактичних і протиепізоотичних заходів в господарстві.
4.	Вивчити та описати структуру служби ветеринарної медицини в м'ясо-молочних комплексах ВРХ, на свинокомплексах, на птахофабриках та скласти схему підпорядкування працівників служби ветеринарної медицини комплексу (на вибір).
5.	Ознайомитись з формами ветеринарного обліку (журнал реєстрації хворих тварин, журнал проведення протиепізоотичних заходів, журнал проведення дезінфекції, дезінсекції та дератизації) в господарстві (вказати перелік ветеринарного документообігу, що ведеться в господарстві).
6.	Узяти участь у заборі крові з кровоносних судин для діагностичних досліджень відповідно до плану протиепізоотичних заходів та описати методику забору крові. Скласти супровідний документ на отриманий біологічний матеріал та списки тварин.
7.	Узяти участь у проведенні постановки в-ш туберкулінової проби (підготовка тварин, постановка проби та проведення обліку та інтерпретації алергічних реакцій тварин на введення туберкуліну). Скласти акт на проведену туберкулінізацію та списки і опис тварин.
8.	Узяти участь у проведенні вакцинації тварин відповідно до плану протиепізоотичних заходів, скласти акт на проведення щеплення та списки щеплених тварин.
9.	Провести та описати лікувально-профілактичні заходи та заходи ліквідації інфекційних хвороб ВРХ, які поширені в господарстві відповідно до епізоотичної ситуації.
10.	Узяти участь та описати проведення профілактичної дезінфекції та скласти акт на проведену роботу. Описати засоби та прилади, що були використанні під час заходу.

Таблиця 20

Перелік практичних навичок роботи сільськогосподарськими тваринами та птицею якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички
1. Збір та аналіз епізоотологічного анамнезу в умовах господарства.
2. Ведення первинної ветеринарної документації: реєстрація тварин, заповнення журналів та історій хвороби.

3. Проведення масового клінічного огляду поголів'я для виявлення ранніх ознак інфекції.
4. Відбір, консервування та пакування біоматеріалу (кров, сеча, фекалії, молоко, змиви, патологічний матеріал). Маркування зразків та оформлення супровідних документів (описів) до лабораторії. Забезпечення умов «холодового ланцюга» при транспортуванні зразків. Постановка та інтерпретація результатів серологічних реакцій (РА, РЗК, ІФА) та експрес-тестів.
5. Уміти правильно відбирати, та знати який матеріал і звідки, залежно від перебігу та локалізації збудника, потрібно відібрати, щоб уникати хибно позитивних та хибно негативних результатів.
6. Техніка проведення туберкулізації. Облік та диференціальна оцінка реакцій на введення алергенів.
7. Розробка плану вакцинації – уміти аналізувати епізоотичну ситуацію господарства та розробляти/коригувати календар профілактичних щеплень. Освоєння різних методів введення вакцин з дотриманням асептики та антисептики.
8. Оцінка системи біобезпеки ферми (контроль переміщення/перегрупування тварин, санпропускники, дезбар'єри, рух транспорту). Розрахунок концентрації та приготування робочих розчинів дезінфектантів. Проведення поточної дезінфекції, дератизації та дезінсекції приміщень. Контроль якості дезінфекції (відбір мазків) та правильна утилізація відходів.
9. Складання актів на проведення вакцинації та дезінфекції. Підготовка повідомлення (термінового звіту) при підозрі на особливо небезпечне захворювання. Розробка плану карантинних заходів у вогнищі інфекції.

Джерела літератури:

1. Ветеринарна дезінфекція, дезодорація, дезінсекція, дезінвазія, дератизація / Інструкція. К., 2005.
2. Галатюк О.Є., Радзиховський М.Л. Організація профілактичних та оздоровчих заходів при інфекційних хворобах тварин/О.Є. Галатюк, М.Л. Радзиховський. Методичний посібник. Житомир. 2013. 456 с.
3. Каришева А.Ф. Спеціальна епізоотологія. К.: «Вища освіта», 2002. 703 с.
4. Недосєков В.В., Хаунхорст Е., Ситнік В.А., Шевчук В.М., Жуковський М.О. Організація та економіка ветеринарної справи // В.В. Недосєков і ін. К.: Компрінт. 2019. 395 с.
5. Практикум із загальної епізоотології: навчальний посібник / Недосєков В.В., Литвин В.П., Мазур Т.В., Поліщук В.В., Литвиненко В.М., Сорокіна Н.Г., Мельник В.В., Гомзіков О.М. / За заг. ред. д-ра вет. наук, професора В.В. Недосєкова. К., 2011. 189 с.

11.1.2. Дисципліна «Паразитологія та інвазійні хвороби»

Мета практики: закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок у проведенні діагностичних, лікувальних та профілактично-оздоровчих заходів за паразитарних хвороб тварин. Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл.18, програма практики – в табл.21, перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики – в табл.22.

Таблиця 21

Програма практики

№ з/п	Зміст
1.	Встановлення діагнозу на гельмінтози та ентомози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за гельмінтозів та ентомозів у великої рогатої худоби за віком (дорослі тварини, молодняк великої рогатої худоби, телята)
2.	Встановлення діагнозу на гельмінтози та ентомози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за гельмінтозів та ентомозів у коней за віком (коні, лошата)
3.	Встановлення діагнозу на гельмінтози та ентомози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за гельмінтозів та ентомозів в овець і кіз за віком (вівці, ягнята, кози, козенята)
4.	Встановлення діагнозу на гельмінтози та ентомози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за гельмінтозів та ентомозів у свиней за віком (свині, поросята)
5.	Встановлення діагнозу на гельмінтози та ентомози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за гельмінтозів та ентомозів у свійської птиці за віком (кури, індики, гуси, качки)
6.	Встановлення діагнозу на гельмінтози, протозоози та акарози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за гельмінтозів, протозоозів та акарозів у кролів за віком.
7.	Встановлення діагнозу на акарози і протозоози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за акарозів і протозоозів у бджіл.
8.	Встановлення діагнозу на гельмінтози, крустаціози і протозоози. Проведення лікувальних і профілактичних заходів за гельмінтозів, крустаціозів і протозоозів у риб (риби: прісноводні, лиманні, морські)

Таблиця 22

Перелік практичних навичок роботи сільськогосподарськими тваринами та птицею якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички
1. Відбір і підготовка біологічного (патологічного) матеріалу для паразитологічних досліджень.
2. Гельмінтологічні, гельмінтоовоскопічні та гельмінтолорвоскопічні методи життєвої діагностики паразитозів.

3. Методи посмертної діагностики паразитозів.
4. Морфологічна диференціація статевозрілих (імагінальних) форм, личинок і яєць паразитів.
5. Ведення пацієнтів із хворобами інвазійної етіології.
6. Призначення лікування тварин різних видів за паразитозів з урахуванням класу виявлених паразитів.
7. Оцінка ефективності протипаразитарних заходів. Аналіз та інтерпретація результатів.
8. Застосування заходів контролю і профілактики за паразитозів у продуктивних тварин.

Джерела літератури:

1. Галат В.Ф., Березовський А.В., Сорока Н.М., Прус М.П. Паразитологія та інвазійні хвороби тварин. Підручник. Урожай, 2003. – 462 с.
2. Галат В.Ф., Березовський А.В., Сорока Н.М., Прус М.П., Євстаф'єва В.О., Галат М.В. Глобальна паразитологія: Підручник. Київ: ДІА, 2014, 568 с.

11.2. Кафедра «Ветеринарної репродуктології»

Мета практики: закріплення теоретичних знань і засвоєння практичних навичок щодо методів акушерських досліджень тварин, діагностики, лікування і профілактики за акушерської, гінекологічної та андрологічної патології, захворюваннях новонароджених і молочної залози. Ознайомлення з сучасним станом і вимогами до відтворення тварин в умовах колективних фермерських господарств і сучасних комплексів, методів стимуляції статевої функції і штучного осіменіння тварин.

Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл.18, програма практики – в табл.23, перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики – в табл.24.

Таблиця 23

Програма практики

№ з/п	Зміст
1.	Визначення оптимального часу осіменіння (парування) продуктивних тварин. Синхронізація еструсу. Трансплантація ембріонів.
2.	Діагностика вагітності. Патологія вагітності. Контроль корів у сухостійний період.
3.	Роди (ведення родів). Діагностика та ведення пацієнтів з дистоцією, затриманням посліду. Яйцекладка птиці.
4.	Післяродові ускладнення: діагностика та ведення пацієнтів з випадінням матки, залежуванням, гіпокальціємією, субінволюцією, гострим післяродовим метритом та ін.).
5.	Оцінка і реанімація новонароджених. Діагностика та ведення новонароджених з патологією.

6.	Мастит: діагностика та ведення пацієнтів з клінічними та субклінічними маститами (каліфорнійський маститний тест). Аналіз поширення маститу на молочній фермі (маститний статус ферми).
7.	Гінекологічна патологія: діагностика та ведення пацієнтів з вагінітами, цервіцитами, хронічними ендометритами, патологією яєчників та ін.
8.	Діагностика і контроль інфекцій та інвазій, що є причиною неплідності (мікоплазмоз, хламідіоз, кампілобактеріоз, ІРТ та ін.).
9.	Аналіз відтворення стада (за результатами акушерсько-гінекологічної диспансеризації).

Таблиця 24

Перелік практичних навичок роботи сільськогосподарськими тваринами та птицею якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички	
1.	Мастит. Відбір і дослідження секрету із молочної залози на мастит.
2.	Ультразвукова діагностика вагітності.
3.	Синхронізація еструсу.
4.	Штучне осіменіння.
5.	Клінічна оцінка стану і ведення новонародженого.
6.	Мастити: діагностика і лікування.
7.	Дистоція. Акушерське дослідження.
8.	Неплідність. Гінекологічне дослідження.
9.	Затримання посліду: діагностика і лікування.
10.	Запальні процеси статевих органів.

Джерела літератури:

1. Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології/за ред. В.А.Яблонського, Нова книга, 2011. 608 с.

11.3. Кафедра «Внутрішніх хвороб тварин»

Мета практики: закріплення теоретичних знань, набуття і вдосконалення практичних навичок диспансерного обстеження тварин, організації та проведення лікувальних і превентивних (профілактичних) заходів, щодо запобігання внутрішнім хворобам тварин. Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл.18, програма практики – в табл.25, перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики – в табл.26.

Таблиця 25

Програма практики

№ з/п	Програма виробничої практики
1.	Діагностика та ведення пацієнта за внутрішніх хвороб системи дихання
2.	Діагностика гіпотонії рубця (передлшунків) та ведення пацієнта

3.	Діагностика травматичного ретикуліту (ретикулоперикардиту) та ведення пацієнта
4.	Діагностика ацидозу рубця та ведення пацієнта
5.	Діагностика хвороб стравоходу та ведення пацієнта
6.	Діагностика та ведення пацієнта за внутрішніх хвороб системи травлення
7.	Діагностика та ведення пацієнта за порушень обміну макро-, мікроелементів
8.	Діагностика та ведення пацієнта за порушень обміну речовин (метаболічних хвороб)
9.	Діагностика внутрішніх хвороб у птиці та ведення пацієнта

Таблиця 26

Перелік практичних навичок роботи сільськогосподарськими тваринами та птицею якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички	
1.	Відбір крові з яремної, підшкірної черевної та підхвостової вен у великої рогатої худоби.
2.	Відбір крові для аналізу у свиней.
3.	В\в введення лікарських засобів великим тваринам.
4.	Постановка магнітного зонда великій рогатій худобі.
5.	Постановка носостравохідного зонда коню.
6.	Відбір вмістимого та промивання рубця у корів.
7.	Профілактика імунодіфіцитного стану у новонародженого молодняка (колостриметр, рефрактометр і т.д.).
8.	Діагностика метаболічних захворювань у корів (кетоз, ацидоз, алкалоз) з інтерпретацією результатів.
9.	Діагностика жуйки у тварин та інтерпретація результатів.
10.	Руміноцентез у великої рогатої худоби (з інтерпретацією показань та протипоказань).

Джерела літератури:

4. Клінічна діагностика хвороб тварин/ В.І. Левченко та ін. Біла Церква. 2017. 544 с.
5. Внутрішні хвороби тварин / В.І. Левченко та ін. Біла Церква. 2012. Ч I. 528 с.
6. Внутрішні хвороби тварин / В.І. Левченко та ін. Біла Церква. 2015. Ч II. 610 с.

11.4. Кафедра «Ветеринарної хірургії ім акад. І.О.Поваженка»

Мета практики: закріплення теоретичних знань, набутих навичок в організації і проведенні хірургічних операцій та профілактиці хірургічної патології у тварин. Орієнтовна кількість клінічних випадків лікувально-

профілактичної роботи які повинен описати студент представлена в табл.18, програма практики – в табл.27, перелік практичних навичок роботи, якими він повинен оволодіти за час практики – в табл.28.

Таблиця 27

Програма практики

№ з/п	Зміст
1.	Запобігання росту рогів у телят та декорнеація. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
2.	Діагностика, контроль і ведення пацієнтів з ранами різної етіології
3.	Діагностика хвороб очей, ведення пацієнта.
4.	Діагностика ламініту. Розчистка ратиць у парнокопитних. Розчистка копит у коня. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
5.	Діагностика лівостороннього зміщення сичуга Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
6.	Дренаж абсцесу. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
7.	Руменотомія, руменоцентез. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
8.	Встановлення носового кільця. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
9.	Кастрація ДРХ. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
10.	Кастрація кнурця. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
11.	Оперативне лікування кили у свині. Діагностика. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
12.	Ампутація хвоста. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.

13.	Видалення ікол у свиней. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.
14.	Вирівнювання зубів у коней. Підготовка пацієнта до оперативного втручання, анестезіологічний супровід, техніка і методика операції, післяопераційне ведення пацієнта.

Таблиця 28

Перелік практичних навичок роботи сільськогосподарськими тваринами та птицею якими повинен оволодіти здобувач

Практичні навички	
1.	Хірургічна диспансеризація. Фіксація с\г тварин. Ін'єкції, пункції, інфузії, катетеризації.
2.	Види і методи загальної та місцевої анестезії.
3.	Діагностика та лікування тварин із закритими травмами.
4.	Зупинка кровотеч.
5.	Діагностика та лікування тварин з відкритими травматичними пошкодженнями. Первинна хірургічна обробка ран.
6.	Діагностика захворювань та лікування тварин з хірургічною патологією апарату руху.
7.	Діагностика хірургічної патології органів травлення та методи хірургічної допомоги.
8.	Діагностика захворювань органу зору та лікування тварин за офтальмологічної патології.
9.	Типові оперативні втручання в технологічних схемах інтенсивного вирощування продуктивних тварин

Джерела літератури:

1. Оперативна хірургія з основами топографічної анатомії, анестезіологія (ч.2) підручник, Сухонос В.П. та ін. , Київ: НУБіП 2022, 365 с.
2. Спеціальна ветеринарна хірургія / за ред. проф. Панька І.С. БДАУ. 2003. 415 с.
3. Хірургічні хвороби коней, за редакцією Іздепський В. Й і інші, 2010. 300 с.

Корисні посилання для здобувачів:

1. PubMed / NCBI (pubmed.ncbi.nlm.nih.gov) — пошук наукових статей
2. VetMed Resource / CAB Abstracts — ветеринарна база даних
3. Plumb's Veterinary Drug Handbook Online (plumbs.com)
4. Merck Veterinary Manual Online (merckvetmanual.com)
5. Derecho Animal / TRACES NT — система ЄС для ветеринарної документації